

Márkus Béla

Turi Gábor kilátója

A szerzőről a könyv hátsó borítóján minden lényeges adat, tény megtudható. Hogy Nyíregyházán született. Hogy gyermekkorát a Szabolcs megyei Paszabon töltötte. Hogy középiskoláit... – erre még visszatérünk. Hogy egyik diplomáját a debreceni Kossuth egyetem angol-történelem szakán, a másikat a fővárosi újságíró-iskolán szerezte. Hogy két évtizedig dolgozott különböző lapoknál beosztott munkatársként, szerkesztőként, illetve főszerkesztőként. Hogy a Magyar Demokrata Fórum alapítója, debreceni szervezetének első ügyvivője, országos választmányának tagja volt. Hogy ezután diplomataévek következtek, külföldi magyar nagykövetségeken: 1992 és 95 között Londonban, 1998 és 2002 között pedig Washingtonban dolgozik kulturális, illetve sajtóattaséként. Hazatérve, 2002-től egy cikluson át Debrecen alpolgármestere, a kultúráért és a külügyekért felel. 2008-tól a Debreceni Egyetem Külső Kapcsolatok Igazgatóságát vezeti.

A középiskolás évek pedig? A hét fejezetre tagolt kötet legelső részében, a szerző életének fontosabb állomásaira és helyszíneire utaló bevezetésben nincs szó arról, hogy sors- vagy pálya-meghatározó jelentőségűeknek hinné őket. A második fejezet élén aztán a cím – *Kamaszkorom legszebb hava* – nyilván arra az amerikai sikerfilmre játszik rá, amellyel a cikk elbeszélte története is ingerkedik, polemizál. A vígjáték nyarával a „hava” felesel kétszeresen, hiszen az alany érthető hónap és

hónapnak is. Egykor volt decembernek, amelynek élményeire az emlékező azért is hullajt „sűrű, csillagos” hópelyheket, hogy elfedje, betakarja őket. Mert egészen másfélék a tapasztalatai is, mint a bumfordi bájú film kamaszainak: képzeleti s vágyai nem a szex és a szerelem, hanem az önállóság és a szabadság körül kóvályognak. Kitörni igyekezik egy konvencióból, a kollégiumi, illetve az externátusi élet rabságából, megtörve a „szilenciumok mozduatlan csöndjét” – nem pedig beilleszkedni egy konvencióba, az udvarlás, a szerelmi széptevés szokásaiba. Ellenállás az ostoba fegyellemmel, a kistílv felelősségre vonásokkal és a kötelező újságszemlék semmit mondásával szemben – az eredmény: kicsapatás. Ez „a végső fokozat volt egy S-i diák számára” – szól a szemérmes összegzés, a monogramos jelöléssel mintegy óva a helyet, a máshol megnevezett Bodrog-parti, hegyvidéki kisvárost, azaz: Sárospatakot. Mindenekelőtt, persze, „patinás kollégiumának” hírnevét. Merthogy Turi Gábort ide kötötték a diákévei. Ide első öntudatos és önérzetes lázadásai. Ide tárgyilagosságra törekvő szándéka, kérelhetetlen makacssága, ha nem is az igazság, de a vélemény kimondásának esélye forgott kockán. Mindeme – az újságírói, politikusi pályáját egyaránt befolyásoló – tulajdonságairól, jelleme jellemzőiről azonban már egy másik, ugyancsak Sárospatakot idéző írása alapján győződhetünk meg. A *nagy találkozó* többretegű írás. Egyrészt

annak a hagyománynak a felidézése, hogy minden év június utolsó vasárnapján öszszegyűlnek a gimnázium kerek évfordulós érettségizettjei emlékezni az ifjúságukra s tisztelni az Alma Mater előtt. Másrészt beszámoló az 1989-es együttlétről, a különböző nemzedékek szemlélete, viselkedése közötti különbségekről. Harmadrészt elmélkedés arról, van-e jövője „a tudás rangját visszaadó, az embert, az egyéniséget tiszteletben tartó oktatási gyakorlat újrakonulásának Magyarországon”. A kérdésben ott az állítás, ám ott volt előbb kifejtett formában is: „Sárospatak újabb kori történelme már a magyar oktatásügy általános vesszőfutásának fejezete”, a „régis tanácsok kihálásával a pataki szellem elhalványult, a hetvenes évekre – az angol tagozat kivételével – a pataki gimnázium a magyar középiskolák átlagos színvonalára süllyedt”. Hogy mennyire nem emelkedett beszéd ez, nem a fellegekben jár, hanem megmarad a valóság közelében, ám mégsem ünneprontó – ennek érzékeltetéséhez elegendő lehetne olyan öregdiákok vallomásait citálni, mint a nyelvész Jakab István, az író Dobos László és Mács József. A szlovákiai magyar tudomány és művészet eme jelesei vagy a második szülőföldjüknek nevezik Patakot, vagy a pataki diák nótáját dúdolják-dúdoztatják: „Bodrog partján van egy város, / Én is laktam benne. / Százszor volt ott a szívemnek / Kacagó jó kedve. / De sok álmat, sok örömet / Suttogott az iskolakert / Bólingató fája! / Deresedő öreg fejjel, / Könnybe lábadt két szememmel, / Ma sem bírok a szívemmel, / Ha gondolok rája”.

A *Kilátások* szerzőjétől mi sem áll távolabb, semmint hogy ellágyulva, könnybe lábadt szemmel révedne vissza a múltba, múltjára – a kötetben alig akad olyan írás, amelyik magánélete eseményeivel, ne adj’ Isten, titkaival hozakodna elő. A privát

szféra szinte minden esetben érintkezik a köz életével, a közszereplést, a különböző funkciókban megmutakozó magatartást, a hol önkéntes, hol pedig kényszeres állásfoglalást részeltetve előnyben. Még a legszemélyesebb megnyilvánulásainak is van valami – nem ideológiái!, hanem – politikai vetületük, mintha a sorsát, életét elválaszthatatlannak tartaná az országtól, főként a vidéki Magyarországtól. Egyik cikkére utalva: mintha a saját hangját csak akkor akarná s tudná hallatni, ha megszólaltathatta „a vidék hangját” is. Ez a felfogás, hivatástudat azoknak a korai írásainak is sajátossága, amelyekből épp hogy szemezget a kötet, holott a *Játékszabályok* című fejezet olyan darabjai, mint a *Pincelakók*, *A kertbarát*, az *Ismeri Ön az alkotmányt?*, az *Egy boltról, ami van, csak neve nincs* vagy a *Különvélemény a kabaréről* mintegy túlmutatnak önmagukon. Ezek a *Hajdú-bihari Naplóban* 1975 és 86 között megjelent publicisztikák nemcsak arról árulkodnak, hogy az ún. szocialista sajtó korában a bírálóknak igenis helyet lehetett szorítani a hangnemek sorában, hanem évtizedek távolából még inkább arról, hogy a vidéki napilapok mennyivel gazdagabbak, színesebbek voltak, mint a maiak. Ez a tény hasonló óhaját fogalmaztathatna meg a szerzővel, mint amilyent gimnáziumával kapcsolatban papírra vetett: a spontán privatizáció során külföldi kézre került újságok is „újrakonulhatnák” magukat. Visszatérhetnének a Kossuth Lajos vezércikkeivel, Jókai Mór és Mikszáth Kálmán tárcáival, Ady Endre glosszáival, Kosztolányi Dezső riportjaival (és a sor végeláthatatlanul folytatható volna, Csurka Istvánig, mondjuk, és tovább) jelölhető magyar újságírói hagyományhoz. Ahhoz, amely a műfajok sokféleségével igyekezett kielégíteni az olvasói igényeket – nem pedig, idegen módra, lényegében minden eseményt és hírt a tudósítói közlésnek alárendelő

sablonos „modul”-rendszert alkalmazva. Így nézve-olvasva az egykori debreceni pártlap cikkei nem egyebek, mint ízelítők abból az időből, amikor az újságíró egyénisége – bármi meglepő – jobban megmutatkozhatott és kibontakozhatott, mint a mai keretek között, a cikkek nagy részét egy kaptafára készítve.

Turi Gábor egyénisége, persze, a könyv későbbi fejezeteiben tárulkozik fel (és ki) igazán. A *Közép-Európa vonat* és a *Műcsarnok* cikkei az önértelmezés szerint a rendszerváltáshoz vezető időszak közérzet-lenyomatai. Finom fogalmazás és – félrevezető. Jó értelemben megtévesztő. Mert elég csak az olyan cikkeket kiragadni, mint az *És a fejekben mi van?*, a *Ha...*, az *I...*, hogy kitésszék: nem szépelgő hangulatjelentések ezek, hanem határozott állásfoglalások. Adott esetben: megjegyzések a Kossuth egyetem bölcsészkarának KISZ-küldöttgyűléséhez, amit azért is vártak sokan, mert egy évvel korábban „hatalmas vihart kavart egy reformer csoport fellépése”, akik „demokratizálni akarták a KISZ általuk is (sic!) mechanikusnak tartott szabályait és választási rendjét”. Válságban lenne az egyetemi szervezet? – teszi föl a kérdést, és mintha csak a helyesírára ügyelne, hozzáteszi, a jelekből ítélve más írásjel kívánczik a mondat végére. Az írás megjelenési ideje pedig: 1981 márciusa! Rá hét évre, 1988 februárjában, a glasznoszt és a peresztrojka hatására is látszólag már kevésbé volt kockázatos arról gondolkodni az általa szerkesztett *Egyetemi Élet* hasábjain, hogy az országban küzdelem folyik, „a haladás és a maradás, a progresszió és a konzervativizmus erői csapnak össze egymással”, és a tét nagy, „az ország jövője”. A kockázat pedig – a *Levél*, illetve a *Búcsú* tanúsága szerint – az egyetemi lap ellehetetlenítése, előbb a lapkiadó igazgatójához és az egyetem párttitkárához már a nyomdából

kézbesített kéziratok ellenőrzésével, azaz cenzúrázásra kijelölésével, utóbb a tönk szélére juttatásával, azaz az anyagiak, a pénz elapasztásával. „Látnivaló – fogalmaz a távozó főszerkesztő –, hogy itt nem az Egyetemi Életről van szó, hanem a nyilvánosság, a demokrácia a tét.”

A kötet gerincét – igaza van a bevezetőnek – a rendszerváltoztatás eseményeit (elsősorban az MDF szemszögéből) nyommon követő fejezet, a *Ki nyer ma?* alkotja. Nemcsak emlékezetidézően izgalmas, hanem egyben tanulságos is szinte minden írás, hiszen a több mint két évtized elteltével is a változatlanosság benyomását erősítheti. Azt az érzést, hitet és gondolatot, hogy „a politikai színtér alanyai” – sajnos –, mind a mai napig sem léptek „a pubertáskorból a felnőtté válás időszakába”. Ma is az „ellendemagógia”, a megosztottság a jellemző, s nem „az egyetemes magyarság képviselője”. Ma is fröcsög – a *Szemüvegek képeivel* s példáival élve – „az értetlenség és a gyűlölet”, ma sem vesszük észre, „annyira elköteleztük magunkat, annyira eldurvultunk”, hogy a régi reflexek alapján értékelünk, minősítünk. Ma is megvannak, ma sem hallgatagok azok az „okos, szellemes, írástudó munkatársak” (eredetileg a *Magyar Narancs* szerzőiről volt szó), akik hangoztatják úton-útfélen (legyen az itthoni, de a nyugati még jobban kedvelik): „elveszett az igazság, Magyarországon a civilizáció, a felvilágosultság uralma helyett a sötét nemzeti kultusz (jelzők tetszés szerint) éveit következnek. Majd' azt sugallják: meneküljön, aki tud”. A cikk 1990 júniusában jelent meg – hogy ma mennyire időszerű, különösebb politikai iskolázottság és érzékenység nélkül is eldönthető. Vagy ott van – szinte találmokra választva ki – egy másik cikk, az *Elhisszük?*, ugyanez év szeptemberéből, amelyik azon csodálkozik, hogy „a hazai hírlapírók egy része a sajtószabadság égi-

sze alatt, az objektivitás pajzsát maga elé emelve nyílt propagandát folytat az új hatalmi berendezkedés és a kormányzat ellen”. Aztán egy újabb, már 91 szeptembereből, a *Sajt, ó*. „Apadni nem akaró hévvel folyik Magyarországon a keresztes háború a sajtószabadság védelmében – kezdődik a beszámoló, hogy a szerző zárójelbe téve vesse fel erős kétségeit: – (Védelem? Hol az a kormányhivatalnok, aki beleavatkozhat abba, amit írunk?)”.

A hazai példák mellett a könyv többi fejezetében bőségesen találni külföldieket is. Mind beljebb jutunk a politika sűrűjében, annál világosabbá lesz: a szerző személyiségéhez, alkatahoz s hangoltságához leginkább a kossuthi értelemben vett vezércikk műfaja illik. A kemény véleménynyilvánítás, ráépülve a tömör, tényyszerű tudósításra. Rádiójegyzetei, színházi kritikái aligha mondanak ellent ennek a műfaji besorolásnak – a szerző jártassága, otthonossága itt, különösen a zene, a jazz területén is nyilvánvaló, de már csak az írások terjedelmi korlátai miatt sem lehetett módja fél kolumnányi elemzések készítésére. A rövidség külső s belső kényszere a glossza műfajához terelhetné – ehhez viszont szarkasztikusabb stílus kívántatna, a szellemesség mellé az igyekezet, poénra kihegyezni az írást. Már önmagában az csattanónak számít-

hat, ha a publicista útmutatással szolgál, javall valamilyen irányt.

A kötet borítójának fényképe lehet, hogy egy hegyi kilátóról készült, ahonnan messzire látni. De az sincs kizárva, hogy olyan világitótoronyról, amelyik a tengerpartokhoz közel a maga fényeivel jelzi, merre kormányozzák hajójukat a kapitányok, merre bárkájukat, csónakjukat a halászhajók. A fotó illik a címadó íráshoz, hiszen a kilátó üresen áll, sem a tetején, sem az ablakaiban sehol egy ember – mintha senkit sem vonzanának a kilátás esélyei, visszahúzódná mindenki, kilátástalannak tudva-érezve a helyzetét. A *Kilátások* a kabaréból ismerős módon nyit, „Azt írta az újság”, hogy későbbi fejtegetései során keserűen mulattatónak tarthassa a hírlap állításait, miszerint „romlik a helyzet, nő a szegénység”. „A helyzet persze rossz. Egyre rosszabb – használja a komikum egyik forrását, lát szólag egyetértve a tagadott véleménnyel, hogy hirtelen két össze nem illő jelenséget szerepeltessen egymás mellett –. Nő a szegénység meg a feledékenység”. A cikk 1991 áprilisából való, ám hogy mégis mai hatású, mintha nem akarna a krónika lapjaira szorulni, annak alighanem az a fő oka, hogy: nő a feledékenység. Turi Gábor kötetének lapjai gátat emelnek a feledés útjába, a múlttól beszélve arra ébresztenek rá, sajnós, ami ma van. Ma is van.

(Turi Gábor: *Kilátások. Írások két Magyarországról. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2011*)